

GAZİ MUSTAFA KEMAL ATATÜRK VE AİLESİNDEN İZLER

150 yılı içeren aile şeceremizin detaylarını yazarken “Selanik’ten genlerimize neler kodlanmıştı?” diye düşünmüş ve söyleşi yaptığım büyüklerime sorular sorarak not almıştım. Bir ceza avukatı büyüğüm “Çapraz sorular sormayı nereden öğrendin?” diye sormuştu. Gülmüştüm. Hukuk bilimindeki öğretilerden biri olduğunu o zaman öğrenmiştim.

Ailemizin Selanik kökleri, İstanbul Akaretler’e, 1911’de Firüzağa’ya gelmişler. Gazi Mustafa Kemal Atatürk’ün halasının torunu (Baba soy ağacına göre, 12 yaş büyüğü) olan annem Güler (Sarıali) Yaltırık’ın öz annesinin babası Yüzbaşı Sami Atam, o sırada Trablusgarp savaşında esir düşmüş. Gazi Mustafa Kemal Atatürk’ün dedesi Kırmızı Hâfız Ahmet Efendi’nin kız kardeşi, Nimeti Hanım’dır. Âdâb bilen, halim selîm, zarif ve titiz bir hanım olduğu söylenir. Mustafa Kemal’in babası Ali Rıza Efendi’nin halasıdır. Nimeti Hanım’ın kızları; Fatime ve Hatice Hanımlar da kendisi gibi temiz, titiz, örf ve âdet bilen, prensipli hanımlardır.

Sami Atam, 1.85 m boyunda, mavi gözlü, çakı gibi yakışıklı, ağırbaşlı, gururlu bir subay. Terbiyeli, disiplinli, otururken bile dimdik durmuş. Manastır Askerî İdadisi’nden mezun. 1850’li yıllardan itibaren, yatılı eğitim veren önemli ve parlak bir askerî lise. Dedelerimin “Riyaziye” dedikleri, kuvvetli matematik derslerinin yanı sıra güzel yazı, çizim ve mûsikî dersleri ile hayata hazırlanır. Lisân-ı Osmânî ve Fransızca öğrenir. İnceledim ve hayran oldum; inci gibi yazısı var.

26 Kasım 1963 yılında, İstanbul’da doksan dört yaşında vefat edene kadar Sami Bey, muntazam giyinen, sabah tıraş olmadan, kravatını takmadan kahvaltıya oturmeyen bir zât-ı muhterem. Mûsikî bilgisi yüksektir. Dinlenmek üzere sedire uzandığında ve tıraş olurken dâima makâmıyla, şarkılar söyler ama daha çok Rumeli türküleri mırıldanır. İncecik erkek tarağıyla, saçlarını tarar. Akşam bir yere misafirliğe gidilecekse, tekrar tıraş olur. Yerler ne kadar çamurlu da olsa ayakkabısında ve pantolonunda asla çamur olmaz. Son yılları hariç, baston kullanmamış ve gençlik yıllarındaki savaşlarda olduğu gibi dâima çok uzun mesafe yürümüş. Sami Bey’i, evinde eşinden başka, pijamasıyla kimsenin görmediği söylenir. Sade ama intizamlı sofrasındaki misafiri küçük bir çocuk bile olsa, muntazam kıyafeti ve konuşmasıyla, “Siz”li hitabıyla bilinir. Kibar yemek yer, az ve öz konuşarak. Kibar konuşur ama lâfını esirgemez. Vazifede olmadığı akşamlar evinde, küçük bir kadeh rakı, kalem pırzola, özenle hazırlanmış beyin salatası ve hafif bir mevsim salatası. Sarı ve beyaz leblebi ile kendisinin özenle hazırladığı, sofrasının olmazsa olmazı fava. Sonrasında, ev yapımı bir küçük kâse yoğurt yediği bilinir. Mûsikîsi eksik olmaz, yemekte. Bayramlardaki ikrâmı ise; Türk kahvesi yanında su, likör, çifte kavrulmuş lokum ve badem ezmesidir. Zarif hitaplar ile mektuplar yazar. Güzele, güzelliğe hayrandır. Genç ve dinç kalmaya özen gösterir.

Ben doğduğumda fakülteye yakın olsun diye Büyükdere’de oturmuşuz kısa bir süre, Sami dede özel olarak beni görmeye gelmiş ve bizde yatmış. Annene de nasihatler vermiş.

Sami Bey ile Habibe Hanım’ın evlenmesine Salih Bozok vesile olmuş.

Kendisi gibi ailesi de okumaya, fotoğrafa, mûsikîye, sinemaya, temsillere, kantolara, doğaya değer verir.

Annemin öz annesi Bedia Atam Sarıali de kitap, roman okuyan, notalı musiki, ninni söyleyen, çok kibar bir hanımefendi imiş. Fotoğraflarına yansıyor zarafeti, kibarlığı, çekingenliği. Şapkasının üzerindeki pırlantalı broşu, kıyafeti, duruşu. Görümcesi Cemile Dekan halamız da çok şık, çok güzel bir

hanımefendi idi. Küçükken işgâl yıllarında konaklarımız işgâl edildiğinde, bir süre Sefa Oteli'mizde kalmışlar. Yunan Komutanı Trikoupis, parlak sarı saçlarını okşarmış. Ben kendisini tanıdığımda Bahariye'de otururdu. "Bedia'nın temizliği, düzeni bambaşkaydı" dermiş. Betimlemesi de pek hoş; "her yer ayna gibi". Çok erken yaşta vefat ettiği için Bedia anneannem, annemi babasının amcası Haydar Sariali evlat edinmiş, Bahriye anneannemle.

Bedia anneannemin ablası Dilara teyzemiz de fevkalade iyi bir eğitmendi. Firüzağa'da ana okuluna göndermişler, Fransızca öğrenmiş, kızlarına da küçükken öğretmiş. Dilara teyze, eğitilmiş, akıllı ve konuşkan, bilgisini çevresine aktarmaktan hoşlanan bir hanımdı. Osmanlı Dönemi'nde "muallim", Cumhuriyet Dönemi'nde "öğretmen" ve sonrasında da uzun yıllar çalışan ilk Türk hanımların arasındaki yerini almış. Dilara teyze, daha sonra (Dip babaannemiz Nimeti Hanım'ın diğer kızı Hatice Hanım'ın, kızı) Münire Hanım'ın oğlu, teyzezâdesi, saygın bir hekim olan ve hiçbir müşkül hastasından vizite ücreti almayan, Millî Mücadele yıllarında Afyon'da tabur hekimi sıfatıyla da gönlümüze iki koldan yer eden, Prof. Dr. Vefik Vassaf'ın yönlendirmesiyle, Adana Sıtma Savaş'ta uzun yıllar, ilk hanım laborant olarak çalışıp, emekli olmuştu. Biz Hüsrev Gerede'deki evimizde idik o zamanlar, bize yatıya gelirken özellikle Akaretler'den geçerek gelir ve gerçek yaşamışlıklarını masal gibi dinlerdik. "Her emanetine sahip çıkan insanlar vardır. Salih Bozok ve eşi Saâdet Yenge, öyle muhterem insanlardır." tarzındaki konuşmasıyla Dilara teyze, Hüsrev Gerede'deki evimizde pek çok anısını anlatırdı. Sesini kayda almak gerekirdi. Bu bilgi birikimimle, bu yılların teknolojsi ile büyüklerim sohbet ederken videoya almak isterdim. Elimizdeki bilgi ve belgelerle yetinmek durumundayız.

Mustafa Kemal'in kız kardeşi Makbule hala, Dilara teyzenin Adana'daki evinde kaldığında, "Siz, I. Nimeti'densiniz." diye söyleyip, bir şecere çizimi yaptıysa da elimize ulaşmamıştır, bahsi geçen pek çok fotoğraf gibi.

Annemin öz babası Bedri Sariali (Erdal) dedem ise canlı bir şahitti, Sami Atam'ın damadı olarak. Asıl onlar tarih idi. Neredeyse beş yüz yıl Osmanlı toprakları içindeki Selânik, önemi yadsınamaz bir liman, artık atalarımızın ıspanaklı, pırasalı, kabaklı açma börekleriyle, "Loby Gra" diye akıllarında kalan kuru fasulye ve pilavıyla, sebzeli tavuk güveciyle, kuzu incikli yalancı paçasıyla, burunlarında tütecek bir hayâlden öteye gidemeyecektir.

Habibe Hanım usûlü "Loby Gra": Selânik kuru fasulyesi, gemici fasulyesi gibi yassı ve iricedir. Lezzetinin hiçbir fasulyeye benzemediği söylenir. Fasulye, bir gece önceden ıslatılır, suyu dökülür. Bolca, 4-5 adet, ebadına göre soğan, bir tahta kaşığı domates salçası ile klâsik yöntemle güveçte, ağır ağır kestane gibi pişirilir. Sucuklar dilim dilim ayrıca kızartılarak fasulyelerin üzerine muntazam dizilir. Ayrı, küçük bir tabakta tereyağlı sade pirinç pilavı, karabiber ile ikrâm edilir.

Pekii. Ailemize öğretilenler neydi?

Çocuklara öğretilenler:

Hiçbir şey ve hiç kimse ile alay edilmez.

Beddua edilmez. Kötü söz döner sahibini bulur.

Yalan söylemek yakışmaz.

Kadına el kalkmaz.

Sürekli yakınılmaz.

Üzüntüler karşı tarafa aktarılmaz. Bir acıklı olayda ağlarken bir başkasını üzmemek için tebessüm edebilirsin. Kimsenin neşesini almaya, üzmeye hakkın yoktur. Neşe-hüzün dengesinde; gülmek, ağlamak kardeşir.

Büyüye inanılmaz.

Gıybet günâhtır.

Ana baba dahil kimseden bıktırıcı taleplerde bulunulmaz. Ayıptır.

Çat kapı bir misafirliğe gidilmez. Uzun uzun oturulmaz.

Eşlerin cepleri karıştırılmaz. Mektupları okunmaz.

Borç istenmez, kendini idare edeceksin.

Misafir karşılarken, sokağa çıkarken üstüne başına daha dikkat edeceksin. Güler yüz ile ağırlayacaksın.

İçten ve içinden edilen dua ve mûsikî, ninni ve masal, balkabaklı Selânik böreği kadar tatlıdır.

Kırmızı Hâfız Sülâlesi'nin hanımlarının, sonraki nesillere aynı tatta olmasa bile, kulak dolgunluğuyla, gözlerinin sevinçle parlattığı özel yemek târifleri nasıl geçtiyse, kanâatkârlık, sabır, itaat ve tevâzu da genlere "İstisnâlar kaideyi bozmaz" kuralı ile işlenmiş.

Damak Tatları:

Sessiz, sedasız incecik zarif parmaklarla, elde açılan yufkalar. Afyon'un, "Ağzıaçık böreği" hamuru târifindeki gibidir ancak hem tuzsuzdur hem de baklava hamuru kadar da incedir. Yufkaya göre balkabağı rendelenir, hafif tereyağında çukur bir bakır tencerede çevrilir. Soğuduktan sonra, içine az bir miktar, damak zevkine göre toz şeker ilâve edilir. Karıştırılırken şekerin erimemesine dikkat edilir ki ağıza çıtır çıtır gelsin. Açılan yufkalar tek tek ortadan kesilir, bolca balkabağı harcı; uzunlamasına yayıldıktan sonra, yufka sonuna kadar yuvarlanır. İlk yufka, tepsinin ortasına gül şeklinde yerleştirilir, diğerleri tepsiye göre sıralanır. Üzerine yağlı, yumurta sarısı sürülür ve doğruca mahalle fırınına gönderilir. Fırıncının göz hakkını da unutmamak kaydıyla. Ilıkken üzerine pudra şekeri veya şeker serpilir, ama bizim âdetimiz değildir. "Pumpkin pie" veya "Apple pie" tadını anımsatır ama daha bir "Strudel" havasındadır.

Pırasa böreği; yufkalar incecik açılır. Bakır tencerede bol kıyma kavrulur. İri yemeklik soğan gibi pırasalar doğranır, kıyma ile karıştırılır. Bol karabiber, isteğe bağlı tuz konur. Balkabağı böreği gibi tepsiye dizilir. Hamuru ince ağzıaçık hamuru gibidir.

İspanaklı börek; ıspanak temizlendikten sonra iyice yıkanır, hafif kurutulur. Hafif tuzla ovulur, suyu sıkılır. Büyük bir tencerede bol soğan kavrulur. Ilıkken ıspanaklarla karıştırılır, bol karabiber, biraz tuz. Balkabağı böreği gibi yapılıdır.

Fotoğraf Bir Belgedir

Sami ve Habibe Atam'ın oğlu Nâzıma Atam dayımızın, Selânik Sürgünü sonrası İstanbul Firuzâğa günlerinde nefis bir fotoğrafı var: "Sébah & Joaillier, Constantinople" damgalı. Picasso'nun "Garçon à la Pipe" tablosunu, Emma Shapplin'den "L'absolu"yu dinleyerek seyretmek hissinde bir fotoğraf karesi. Nazmi dayımız da hoş sohbet bir insandı, güzel bir arabası vardı, biz küçükken arabasıyla ailece gezdirirdi. Evleri pırıl pırıldı, tertemiz. Çok kibar, görmüş geçirmiş, eğitilmiş yengemizin de yemekleri birbirinden lezizdi.

Yıllar içerisinde; Sébah'tan ayrılan Mösyö Raşel, hanımı ile Afyon'a gelir ve fotoğrafçılığı öğretir. Golf pantolonu, papyon kravatı ile üç yıl emek verir, ustalığını aktarır. Saffet Ural da önce ressam olur,

sonra fotoğrafçı. “Ressam olmayan, anilin boya ile renklendirme yapamaz” der. Sébah’ın adı geçince bir dip not düşmekte yarar gördüm.

Gazi Mustafa Kemal Atatürk de fotoğrafa çok önem veren bir lider. Özenli ve örnek bir lider. Bu bir disiplindir. Gözlemci bir lider. Gerçekçi bir lider.

Aile kitabımızda da geçen, belgeli örnekler vermek isterim:

“Dilara teyze, Hüsrev Gerede Caddesi’ndeki evimize her geldiğinde, anne tarafından Salih Beyleri, baba tarafından Vassafları sevgiyle yâd ederek, anlatırdı. Bir video kaydının olabilmesini çok isterdim! Arşivimizdeki fotoğrafın aynısını “Yaveri Atatürk’ü Anlatıyor, Salih Bozok’un Anıları” kitabının arka sayfalarındaki fotoğraflar bölümünde; “Bozok ailesi; soldan sağa Atıfet, Pakize, Sabiha, Salih Bozok ve kucakta Muzaffer Bozok.” görüp, okuduğumda tebessüm ettim doğrusu.

Kitabın satır aralarından: Afyon’da...

“... Gecenin ileri vaktinde, yanımdaki odada bir gürültü işittim. Hemen yatağımdan fırlayarak gürültünün geldiği odanın kapısına koştuğum zaman Mustafa Kemal Paşa ve İsmet Paşa’nın bir masa başında kahkahalarla gülmekte olduklarını gördüm. Masanın üzerinde bir harita vardı. Kapıdan başımı uzattığım zaman, Mustafa Kemal Paşa, “Ne haber?” dediler. “Bir şey yok.” dedim. “Nasıl bir şey yok? İçeri gir de neler olduğunu anlatayım!” buyurdular. Düşmanın bizim kuvvetlerimiz tarafından çevrilmiş olduğunu harita üzerinde göstererek, olağanüstü memnun ve neşeliydiler. “Çevrilmiş olan düşman, dört tarafta da cephe almak zorunda kalmıştır.” dedikten sonra, “Buna ne düzeni derler, sen bilir misin?” diye sordular. Ben de “Kale düzenidir!” dedim. Yeniden gülmeye başladılar. Çünkü bunu bize “Tırıl” sanıyla tanınan İbrahim Bey adında Manastırlı bir hocamızın askerî lisedeyken öğretmiş olduğunu söyledim. Tırıl’ın kim olduğunu Paşa da bildiği için gülüyordu.”. “Mustafa Kemal’in Balkan Savaşı sonrası Sofya’da ataşemiliter olarak Salih Bozok’a mektubunda, “Fuat için hoş ve mutluluk dolu manzaralarla evlilik hayatının taçlanmasına dua edelim. Bir Fransız şâiri hayatı şöyle betimliyor:

La vie est brève	Hayat kısa
Un peu d’amour,	Biraz aşk
Un peu de reve,	Biraz hayâl
Et puis -Bonjour!	Ve sonra Günaydın.
La vie est vaine,	Hayat boş,
Un peu d’espoir,	Biraz umut.
Un peu de peine,	Biraz öfke
En puis Bonsoir!	Ve sonra iyi akşamlar.

Salih bunları ezberle ve sen hayatı nasıl anladınsa ona göre, bunlardan birini benimse.“ M. Kemal”

***

Taktik. Strateji. Yüreklendirme. Zekâ. Disiplin. Takım Ruhu:

“Mustafa Kemal Paşa Çalığıuşu’nu bitirmişti. Kitabı İsmet Paşa’ya verdi. M. Kemal Paşa ve arkadaşları Şuhut’a girerken Afyon’daki orduevinde balo başlamıştı. Görevleri baloya katılmalarına elveren subaylar ve eşleri, sevgilileri salonu doldurmuşlardı. Neşe içinde yiyip içiyorlardı. Bazı subaylar İzmir’deki eşlerini bu balo için Afyon’a çağırılmışlardı. Hanımların hepsi tuvaletliydi. General Trikupis ile kolordusuna bağlı 1. Tümen Komutanı General Frangos, 4. Tümen Komutanı General Dimaras, 5. Tümen Komutanı Albay Rokka, 12. Tümen Komutanı Albay Kalidopulos, birlikte oturmaktaydılar. Baloya katılabilen subaylarının

mutluluğunu izliyorlardı. Sakarya yenilgisinin acı etkisi hayli azalmıştı. İzmir'den getirtilen orkestra dans müziğine geçince, pisti şık subaylar ve güzel kadınlar kapladı. Rugan çizmeler ve ayakkabılar, ince ve yüksek topuklu iskarpinler, yeni cilalanmış pist üzerinde daireler, helezonlar, zikzaklar çizmeye başladılar.” Turgut Özakman (şahsa imzalı), “Şu Çıgın Türkler/Türk Büyük Taarruzu”, s.604

***

Mustafa Kemal'in Manastır Askerî okulundaki bir hocasının taktiğini başarı ile uygulayarak Afyon'da zafer elde etmesi; taktikleri, gözlemleyerek, farkına vararak, özümseyerek hayata geçiren başarılı oluyor. “Yaveri Atatürk'ü Anlatıyor, Salih Bozok'un Anıları” kitabının satır aralarında; Atatürk, bir de merak edip, soruyor Trikoupis'e zarâfetle “Siz nasıl başarısız oldunuz?” diye. “Başarılı olsaydı Komutan Trikoupis, Rengigül Hanım'ın konağında oturmaya devam eder miydi acaba?” diye hep düşünürüm. O düşünce silsilesinde de “Adım acaba Rengigül olur muydu?” diye de düşünmeye devam ederim!.. Hattâ güzeller güzeli, Cemile halamızın, Recep eniştemizle değil de herhâlde Yunan Komutanı'nın uygun göreceği bir Yunan askeri ile izdivaç yapacağı ihtimâlî bile aklıma gelir, sevecenlikle Cemile halamızın çocukken saçını okşadığına göre.

***

Sanatta Gerçekçiliğe Verdiği Önem

Tevfik Fikret'in “Halûk'a Mektupları”nı okurken “Şâir, oğluna ne demek istiyor?” sorularıyla sınavlar olduk. Haluk, etkilenmiş miydi şâirimizden bilemem ama Mustafa Kemal etkilenmişti. Ziyâ Gökalp'ten, annesinin kabri Afyon Mevlevîhânesi'nde olan Namık Kemal'den ilham almıştı. 1980'li yıllarda çalıştığım, “Sergüzeşt”in yazarının ağabeyi Suphi Paşa Konağı'nda kaldığı da bilinen Namık Kemal, annesinden, Mevlevîlik'ten etkilenmiş miydi? “Çallı ve Atölyesi”, Kıymet Giray'ın Türkiye İş Bankası Yayını, 1997 kitabından öğrendiğim: Halazâdemiz Mustafa Kemal'den bir yıl sonra Çal'da doğan ve o dönemi yaşayan kuşağın bir ferdi İbrahim Çallı da Zonaro gibi “Nêyzen”i resmetmiş. Mevlevîhâneler'den etkilenmiş. Mevlevîler de kadirşinaslık ifadesi ile vefatında mevlîd okutturmuşlar.

Atatürk'ün “Efelik Ruhu”nu överken atlar hakkında görüşü: “Savaşta bizler bir parça arpa ekmeğini güç bulurken atlarımız arpa denilen nesneyi unutmuşlardır. Çallı, sen bu atları daha zayıflat ki bu tablo tam o devrin anlamını taşısin (Katalog 1980)”. Mustafa Kemal, “sanatta gerçekçilik” vurgusunu güzel anlatmış.

“1934 yılında İran Şahı Türkiye'yi ziyârete geldiğinde, Atatürk için yeni Türk toplumunun temeli olan inkılapların tanıtılması bakımından önemli bir fırsat ortaya çıktı. Atatürk büyük önderlere özgü önsezisi ile amacına ulaşmak için en etkili gücü, müziği kullanmak niyetindeydi. Konusunu bizzat kendisi vererek bir opera bestelenmesini istedi. “Özsoy” adı verilen bu opera Türk milletinin doğuşunu, İran ve Türk milletlerinin kökü uzak tarihe dayanan kardeşliğini ifade etmekteydi. Böylece komşu ülke ile dostluk bağları pekişirken Cumhuriyet Türkiye'si'nin de temel değerleri tanıtılacaktı. İran Şahı'nın gelmesine tam bir ay vardı. Münir Hayri Egeli tarafından yazılan libretto Saygun tarafından kısa zamanda bestelendi. Saygun, “O heyecan içinde “Özsoy”u değil bir ayda, 15 günde yaz deseler yazacaktım.” demekte. Temsil büyük başarı ile gerçekleşiyor. Atatürk kıvançlı ve gururlu. “İşte gerçek müzik devrimi budur” diyor.” Özsoy Operası, Bir Perdelik Efsane, Atatürk ve Adnan Saygun”, Gülper Refiğ, Boyut Yayıncılık, 2012

***

Anne Sevgisi

Mustafa Kemal'in, Seryaver Salih Bozok Bey'e mektuplarını incellerseniz, çoğu kez, vâldesini zikreder ve fevkalâde zarif, içten bir üslûp sergiler. Akrabası Sami Atam da aynı ince üslûp ile mektuplar yazmıştır, kızı Dilara'ya. Günümüze ulaşabilseydi tüm mektuplar, şiirler, şarkılar, çizimler onları daha yakından tanıyabilirdik, hiç kuşkusuz! Onca savaşın ortasında, Mustafa Kemal mektuplarında "Vâlideme söyleme, üzülmesini istemem." diyor, Salih Bozok'a. Zübeyde Hanım'ın ailede, söz sahibi olduğunu, ailenin hanım fertlerinin aktarımlarından bilebilmekteyiz. Yine onca savaşın içindeki bu zarif beyler, gerek kadın-erkek ilişkilerini, gerek kadınların birbirleriyle anlaşamamalarını, belki biraz "edalı-kaprisleri"ni, nazlarını da bir şekilde çözmeye çalışmışlar. Zor! Savaşırken doğal olarak yaşananlara da çare bulmaya gayret etmek. Hem vatan işgâl altında, savaş taktikleri. Hem isyanlar. Hem kadın-erkek ilişkileri. Hem yokluk. Hem yuvasından, şehrinden uzakta. İstanbul, Selânik'e göre daha konservatif ki birbirlerini de uyarıyorlar. "Gezmeye giderken dikkat edin. İstanbul, Selânik sokaklarına benzemez!" diye.

***

"Osmanlı arşivi belgelerine göre Atatürk'ün anne ve baba tarafı ailesinin Mevlevî olduğu anlaşılıyor." Mehmet Ali Öz, "Atatürk'ün Ailesi, Osmanlı Arşiv Belgelerine Göre Atatürk'ün Soykütüğü". "Mustafa Kemal'in evinin bulunduğu semt, adını Rumeli Beylerbeyi Koca Kasım Paşa'nın 15. y.y.'da yaptırdığı camiden almıştır. Bölgede büyük bir çoğunlukla Türkler yerleşmiş bulunmaktaydı." Vasilis Dimitriadis, "Bir Evin Hikayesi"

***

Türk Tasavvufunda: "Türk mutasavvıflarının İslâm anlayışı ve yaptıkları halka açıktır. Gizli değildir. Savaş, Türk tasavvufunda insanın, her bireyin kendi beyni ve gönülünün kast edildiği nefesine karşı yaptığı savaştır. Başka ülke halklarına karşı yapılan savaş değildir. Bu çok ince bir farklılıktır ve çok önemli, büyük bir detaydır da. Atatürk bu nedenle "Yurtta sulh, cihanda sulh!" demiştir. Savaş ancak ülke topraklarının işgâli hâlinde yapılabilir anlayışı Türk tasavvufunda olduğu için Kur'ana göre de örtüşen bir yorumdur bu. Mustafa Kemal Paşa'nın "Bağımsızlık benim karakterimdir." deyip, ülke işgâline karşı savaşa girmesi de çok iyi anlaşılır böylece. Millî Mücadele başarısı sonrası, sevindirmeye ödüllenen gönüldaş kişiler, "âdâb ve erkân" konusunda bir kısıntı alabilmişlerse, ortak dilde "tennûre açıldı" olarak şaka yollu anlatır. Mecâzî bir tekke deyimidir. "Tennûre"nin açılmış olması deyim, sırlanan bir müjdeyi anlatır. Bu sırlar, eskiden sâdece postnişin ve Tuzcu Dede (Kazancı Dede de denilirdi) veya aşçı dedeler ile paylaşılır. Ya da hiç anlatılmaz. "Ya Hu! Şükürler olsun. Bana da bir "Tennûre" açtırdın da gökten yere, çuval gibi düşerken yere yapışmaktan son anda kurtardın." gibi. "Tennûre açıldı" demek, mânevî bir kurtuluş veya yükseliştir. Ya da mânevî değerli bir hediye anlamındadır. Millî Mücadele'den de bilinen, Mustafa Kemal'in yaşamındaki kültürel izler, aslında muhteşem küçük sırlı bilgiler verir insanlara. Başta, Mustafa Kemal Paşa ve tüm askerlerin, adlı, adsız halk kahramanlarıyla birlikte, arkalarındaki millete nasıl "Tennûre Açtıklarını" bu milletin tamamı da o günlerde anladı ve saygı duyulması gerektiğini kavradılar." Erbil Erbigе, Mordoğan, 2014

***

Çocuklara Verdiği Önem: 23 Nisan

Annem Güler Yaltırık, Levent'teki evine yakın "Köy Çocukları Kalkındırma" gibi bildiği, güvendiği kurumlara yardım ederdi zira babası Haydar Bey'den öyle görmüştü. Annesi erken vefat etmiş komşu

kızları varsa mutlaka ve mutlaka doğum günlerinde pasta yapardı. Bir elbise diker ya da bir örgü hediye eder veya harçlık verirdi.

Haydar Bey'in vazgeçilmezleri: Kızılay. Çocuk Esirgeme Kurumu. İş Bankası. Terakki Servet Bankası imiş.

“Teşekkür. Himayei etfal riyasetinden: Marif sineması müsteciri Haydar beyin 23 nisan 929 gününe ait sinema hasılatını He.c ne tahsis etmek suretile gösterdiği muavenet ve hamiyetten dolayı cemiyet namına alenen teşekkür olunur. Haber Gazetesi.” (Hasan Özpınar Arşivi. Değerli tarihçi kardeşimize sonsuz teşekkür ederim.) – “1929 (23 Nisan) Çocuk Haftası kutlamalarını başlaması nedeniyle Himayei Etfal Cemiyeti yöneticileri ve bir grup çocuk Gazi Mustafa Kemal tarafından Çankaya’da kabul edildi. Ankara Palas’ta yapılan çocuk müsamesesine Mustafa Kemal katıldı.”

Ne güzel bir dedem varmış! 1929 yılında 29 yaşında sinemasının bir günlük hasılatını 23 Nisan’da, Çocuk Esirgeme Kurumu’na bağışlamış ve teşekkür almış. Ve... “Sen en büyük mîrâsı bırakıyorsun.” diyorsa bir anne... Ne mutlu bana! **Gelecek kuşaklara aktarılacak olan belki de en önemli mîrâs; kültür mirasıdır.** Nur içinde yatsınlar nice güzel huylarıyla... Güzel halleriyle hatırlansın dilerim.

***

Balayı Yerine İktisat Kongresi

“İzmir’de askerliğimi yaparken 17’ncisi tertip ediliyordu. Mustafa Kemal Atatürk, 1923’te “İktisat Kongresi”ni yaptı. İşte o zaman fuar kurulma fikri doğdu. Yanılmıyorsam, 1935’te Atatürk emir veriyor, daha ölmeden üç sene önce. O zaman başlıyor, bedava trenlerin gelmesi, gitmesi. Türkiye’nin her tarafından, nerede tren varsa bedava getirecek ve bedava götürececek. Oraya insanları getirmek maksadı ile düşünülmüştü. Parası olur veya olmaz, gelsinler de dünya çapında bir fuar görsünler. Nevin’in doğduğu yıl, 1937’de milletlerarası oldu. Enternasyonal ne demek; milletlerarası demek. İnsanların ufku açılsın. Benim gördüğüm zamanlarda, ne gazinolar vardı! Ne değerli sanatçılar! Bir de göl vardı içinde bisiklet, pedalını çeviriyorsun, neşe ile gidiyorsun. Yiyorsun, içiyorsun. İzmir üzümünün tadı da bambaşkadır. Askerliğimi İzmir Hükûmet Konağı’nda yaptım. Cumartesi günleri öğleden sonra tatil oluyor ya, Hükûmet Konağı’nda bayrağı ben çekerdim. Vali’nin lavabosunda her sabah altıda, güzelce tıraş olurdum, tertemiz bırakırdım, aşağı inerdim. Bizim yazıhâne aşağıda idi. Yataklarımız da ot yataktı. Merdivenlerin altında dururdu. Arkada bir havuz vardı. Ottan yatak bize rahat gelirdi. Çalıştığımız masaların üstüne yayardık, orada yatarıdık. Komutanlarım beni çok severdi. Aileleri de hep hatırıma sayar, “Sen nerelisin, kimin oğlusun?” diye ailemi sorarlardı. Kadifekale’ye çıkardım. Bomboştu, bütün İzmir ayağımın altında idi. Kordonboyu daha dardı, şimdi genişletmişler. En meşhuru İrembağ şarabı idi o zaman. Haydar Bey’in ahbabıydı sahibi, Afyon’a da İzmir’den İrembağ getirtirdi. İlk defa İzmir’de duyduğum; “29’luk Rakı” satılırdı. 29 kuruş olduğu için öyle söylenirdi. 1963’te Düzce’den İstanbul’a gittik. İstanbul’da vapura bindik, İzmir’e vardık. Sırf gezmek, dünyada ne yenilikler var görmek için. Vapurda en çok güvertede denizi seyretmeyi severim.” Saffet Ural

***

Türkçe Öğrenecekler!

“Mustafa Kemal, Cumhuriyet’i yeni kurduğunda ve Darülfünun (1870), İstanbul Üniversitesi (1933) olduğunda, yurt dışından Kurt Kozvik (Dr. Curt Kosswig) gibi değerli

akademisyenler getirtmiş/gelmesini desteklemiş, ancak bir şart koymuş; “5 yıl içinde Türkçe öğrenmezlerse memleketlerine geri dönmek kaydıyla” protokol imzalatmış.” Prof. Dr. Faik Yaltırık

***

Atatürk: Tradizione e Cultura

1981 yılında dünyada kutlanması UNESCO tarafından ilân edilen; “Atatürk’ün Doğumunun 100. Yılı” nedeniyle Roma’da gerçekleşen “Türk Haftası”, "Atatürk: Tradizione e Cultura"da, T.C. Başbakanlık onayıyla Ord. Prof. Dr. Anna Masala ile koordinatörlüğü üstlenmiştim. Roma Üniversitesi ve İstanbul Üniversitesi kardeş üniversitelerdi. Ben henüz 23 yaşında, üniversitede genç bir yönetici idim. Türkolog, Türk dostu Prof. Anna Masala arkadaşım olmuştu. Ersin’le birlikteliğimizi bilen nâdir insanlardan biriydi. Türk âdetlerini seviyordu. Bir tanesi de "Sözlenmek" idi. Biz de yeni “söz”lenmiştik. Bir yandan Rektör Prof. Dr. Cem’i Demiroğlu'nun konuşma metnini hazırlıyor, diğer yandan Anna ile Roma’ya birlikte gideceğim “hocaların hocaları” olan ekibin organizasyonunu yapıyordum; Prof. Dr. Nurhan Atasoy, Prof. Dr. Nüsret Ekin, Prof. Dr. Sahir Erman, Prof. Dr. Afif Erzen, Prof. Dr. Esat Çam, Prof. Dr. Yüksel Ülken, Prof. Dr. Yılmaz Altuğ. İ.Ü. programının seyrinde bir aksaklık olmamasına özen gösterdiğim 23 yaşında, ilk meslekî yurt dışı seyahatimdi. “Yeşil pasaport”tan, “Gri pasaport”a geçtiğim dönem. Sonrasında “İstanbul Üniversitesi Bülteni Atatürk Özel Sayısı” çıkarttığım, gençlik heyecanlarım. Tam da o günlerde; "Mehmet Ali Ağca, Papa'yı vurdu." gazete başlıklarına, radyo ve televizyon haberlerine yansdı. “Kelebek Etkisi” hüznü ile tüm organizasyon, sil baştan ertelense de etkinliği 23-28 Kasım 1981 tarihinde gerçekleştirdik. Roma Üniversitesi ihtişamlı bir üniversitedir. İstanbul Üniversitesi Beyazıt Merkez Bina iç kısımlarını andırır. Açılış Konferansı'ndan sonra, sergiler ve piyano dinletisi süregelirken hafta boyunca konferanslar Türkoloji Bölümünde devam etti. Sabiha Tansuğu’u “Türk El Sanatlarındaki Çiçek Motifleri” ile tanımak ne güzel bir şans! Çinuçen Tanrıkorur’u ve tabii Elif ve Bedii Aran’ı. İkilinin, çift piyanodaki performanslarına hayran kalmıştım.

Sevgili Anna'nın konusu: "Osmanlı İmparatorluğu'na Hayran Olan Biri, Mustafa Kemal Atatürk'e Nasıl Âşık Oldu?" idi. Talât Halman, kültür elçimiz olarak New York'tan katılmıştı. Tebliğinin konusu; "Türk Kültürünün Devamlılığında Görülen Özellikler". İnsanı etkileyen bir zarâfeti vardı Talât Bey'in. Konuşma tonu, güler yüzlü ve içten yaklaşımı, alçak gönüllü hâli ve derin bilgi birikimi ile... Roma Üniversitesi Rektörü'nün verdiği yemek öncesindeki kokteyl ikrâmında “on the rocks” ifadesindeki şiirsellik, kayaların üzerinden süzülen köpük köpük denizi anımsatıyordu. O günden itibaren dostluğumuz devam etti. Rektör Prof. Dr. Antonio Ruberti ve zarif eşinin daveti; sade, içten ve etkileyici evlerinin iç mimarisi pek zevkli idi. Hayatımda etkilendiğim nâdir evlerden biri olmuştur. Sadelikle kültürü yansıtmaya da bir sanat olsa gerek diye düşünmüşümdür. Gitgide, zenginliğin “sade”likte olduğunu anladım. 1981 yılında Aşk Çeşmesi diye bizlerin bildiği, "fontana di trevi"de Ersin ile güzel bir ömür dilemiştim. "Aşk" çok ama çok güzel bir duygu. Bu hislerimi “80 İhtilâli’nde Aşk Mektupları” kitabımda umarım yansıtabilirim. Roma dönüşü, İstanbul Üniversitesi Bülteni “Atatürk Özel Sayısı”nı çıkartmıştım. Her sayıda kapak rengini düşünürdük. “Bu sayının kapak rengi ne olmalıydı?” Uzunca bir araştırma yaptıktan sonra kapak içine şöyle bir yazı yazmıştım;

“Doğumunun 100. Yılı nedeniyle, Atatürk’ün en sevdiği renk bültenimizin kapak rengi olarak seçilmiştir. Bu renge olan hayranlığı, Kemal Arıburnu’nun 1960 yılında yayımladığı ATATÜRK (Anekdotlar - Anılar) adlı kitabın 24-25. sayfalarında (Bölüm XIX) dile getirilmiştir: “Mustafa Kemal bir sahil çocuğu olduğu için denizi çok severdi. Fakat son hastalık günlerinde hasret çektiği yer bir çam ormanlığı idi. Buna vesile veren, kendisine hediye edilmiş, bir ormanlığı ve çayırılığı gösteren tablodur. Ona yattığı yerden uzun uzun bakar ve yanına girdiğimiz zaman “Afet, bana memleketimizin ormanlık güzel yerlerinden

tanıdıklarını anlat, onlara gidelim, ağaçlar altında dolaşabileyim, basit bir hayata kavuşalım, son arzum yeşillik ve ağaçlık, fakat yaz kış yeşil duran ağaçlar arasında olmaktır.” diyen ıstıraplı, hasta sesi hâlâ kulaklarımda akisler yapıyor. O, hastalığının ağırlığına müdrikti ve belki kurtulamayacağını biliyordu. Fakat etrafındakilere ümitsizlik vermek istemediğinden, yaşayacağı yeni muhitler arar gibi idi; ancak bugün anlıyorum ki yeşilliğin ebedîyetinde son uykusunu uyumak arzusunu, buna vasiyet etmek istemiştir. Atatürk’ün yeşile hayranlığı, Faruk Nafiz’in şu şiir parçasını tekrarladığı zamanlarda, ne kadar da belli olurdu:

Yeşil hem de!

Ben bu rengi taşıyım her zaman can köşemde.
Yeşilde ne arar da bulmaz insanoğlu?
Yeşil bu... varlık dolu, gök dolu, umman dolu.
Bir ucu gözlerinde, bir ucu engindedir,
Meyve veren ağaçlar, bu çini rengindedir.
Bu çini rengindedir bahar, deniz, kır, orman,
Bana Tanrı’m gözükür, yeşil dediğim zaman.

Mustafa Kemal bu şiiri okuduğu zamanlarda, pür sıhhat bir varlıktı. Fakat kendisi yeşile hasret çektiği zaman ise, fânî varlığının erimekte olduğunu hissediyordu. Böylece o, bu son arzusu ile çam ağaçları ve yeşillikler arasında olmak istemiştir. Prof. Dr. Afet İnan”

***

Dans Etmek – Hayatla Başa Çıkabilmek

Mustafa Kemal’i anlayabilmek için okuduklarını, yazdıklarını, çizdiklerini, dinlediği müziklerini, kıyafetlerini anlamak gerek. Atatürk, dans etmeyi seven bir insandı. Dans etmek, hayatla başa çıkabilecek “step”leri bilebilmektir. Kitabın başındaki “Atatürk’ün Askerlik Üzerine Kitapları (1908 – 1918)” bölümünde ikinci paragraf şöyle diyor; “Aynı zamanda M. Kemal, öğretim devresinin her kısmında yazı yazmaya ve hattâ Manastır’daki okulda iken edebiyat ve şiire merak sarmış ve hitâbet tercümeleleri için hiçbir fırsatı kaçırmamıştır. Ders kitaplarından gayri ne bulursa okumuş, Harp Akademisi’nde ve devlet merkezlerindeki müşâhedeleri onda derin izler bırakacak kadar kuvvetli olmuştur.”

Bu sabah Ahmet Çaldıran Bey, “Rengigül Hanım merhabalar, umarım sağlığınız yerindedir. Atatürk’ü en iyi bilenlerdensiniz. Yarın 10 Kasım. Eğer sağlığınız da sorun yoksa, klasik anmadan ziyade “Atatürk ve Gelecek” gibi veya buna benzer bir yazı mümkün mü? Gününüz dünden güzel olsun. Tabii zamanınız da varsa...” diye mesaj yazdığında “Memnuniyetle” diyerek gençlere dilimin döndüğünce ailemizi kısaca aktarmaya çalıştım. Ve aile kitabımızda da geçen şu anektod aklıma geldi:

Makbule hala ve Adana

Makbule Hanım, zaman zaman Adana’ya ziyârete gider. Akraba-arkadaşı Dilara Hanım, Adana Sıtma Savaş’ta laborant şeftir. (Öğretmenlikten sonra, teyzesâdesi Dr. Vefik Vassaf’ın yönlendirmesi ile Sıtma Savaş’ta işe başlamıştır.) Vali Bey’in tüm ısrarlarına rağmen, Makbule Hanım, akrabası Dilara Hanım’ın evinde kalacağını bildirir. İlkokul 4./5. sınıfa giden küçük Berrin’i de pek sever. Makbule hala, bacaklarından rahatsız olduğu için namazını iskemlede kılar. Gözleriyle takip eder. Alaturka tuvalet de çok zordur kendisi için. Dilara teyze, pratik bir kadındır. Hemen iskemlenin minder kısmını çıkartarak, alafranga tuvalet hâline getirir. Maksat, canı kadar sevdiği, kendine kol

kanat geren akrabasını rahat ettirmek. Birlikte sabahları kahvaltı yapmak, eğlencelidir. Koyu kırmızı ruj, pedikürde koyu kırmızı, manikürde açık ojeyi tercih eder. Kırmızı karanfili ile hatırlanır. Kavunu pek sever. Makbule halayı îade-i ziyârete gittiklerinde, o da armalı fayans tabaktan kendilerine kavun ikrâm eder.

Bir gün ilkokulun kapısında araba durur. Küçük Berrin; “Öğretmenim, Makbule halam beni okuldan almaya geldi. Dersimiz de şimdi bitmek üzere. İsterseniz hep beraber gidelim.” deyince, öğretmen:

“Makbule halan kim?” diye sorar.

“Atatürk’ün kardeşi.”

“Yalan konuşma, Berrin! Ata’mızın kardeşi niye gelsin, seni almaya?”

“Valla öğretmenim, bizim evde kalıyor. Bizim akrabamız. Camdan bakın.”

Öğretmen iyice kızar, ödevden kaytarmak için olduğunu düşünür.

“O zaman müsâade edin gideyim. Hala inanmıyor öğretmenim, diyeyim. O okula girsin.” diye ısrar edince bütün sınıf, öğretmen ve başöğretmenle Makbule Hanım’ın yanına giderler. Şaşırırlar! Sonra... Tatlı tatlı hattâ espri ile konuşurlar. Berrin şu anda Anıtkabir’de sergilenen üstü açık arabaya biner. O ana kadar Atatürk’ün akrabası olduğunu, Mustafa Kemal’in kız kardeşinin kendi evlerinde kaldığını, en yakın arkadaşına bile söylememiştir. Nedeni ise, annesi tembih etmiştir. **“Atatürk ile akraba olduğumuzu durup dururken değil, konusu açıldığında söylersin.”** diye. Berrin de annesinin sözünü dinlemiştir. Adana’da, Makbule hala, onu üstü açık arabanın içinde kucağında gezdirir, sohbet eder, dertleşirler. Dilara Hanım ile “Hatay mevzû”nu konuşurlar, diğer pek çok hâtırayı da! Dört Yol’da portakal bahçeleri, bir ömre bedeldir görüntüsü, kokusu, tadı. O aile içi sohbetlerin videosu olabilseydi, ne güzel detaylar elde ederdik!

“Dilara’yı Görmek İstiyorum.”

Makbule Hanım, 1956 yılında rahim kanserden vefat etmeden önce; Kasım ayında, Dilara teyzeyi görmek ister. Berrin ile birlikte Gülhane Hastanesi’ne giderler. Berrin’i kapının dışında bırakır, üzülmesin diye ama o kapının kocaman anahtar deliğinden odaya bakar, heyecanlı ve meraklı bir kız çocuğudur. Sonra Makbule hala, Berrin’i de görmek ister. İçeri sokarlar. Yanına gider, sokulur. Genelde küçük bir kırmızı karanfil ilişir, kulağına ve başına örttüğü, başörtüsünün bağlanış şekline dolayı gözükmez. Çıkartır karanfilini ve Berrin’e verir. Sonra ana kız odadan tarifsiz hüznü çıkarlar. O yılı da çok üzgün geçirirler. Salih Bozok’u, Saâdet Yenge’yi, evlerinde zaman zaman ziyâret ederler. Kesme kâğıt bebeklerle oynar Berrin. Güzel çocukluk anılarını hatırlar, annesinin Fransızca çocuk şarkları ile büyüdüğü Firuzağa günleri gibi...

***

10 Kasım ve Sonsuzluk

Annemin öz annesinden dolayı, aynı soydan gelmiş olmak şansına erişmek bir yana, Atatürk’e “Bir kadın olarak” saygı duymamak, kendisini gönülden sevmemek mümkün olabilir mi?

“Nüfus sayımlarında bile gözükmeyen, mîrâstan eşit hak alamayan, erkeğin iki dudağının arasındaki “Boş ol!” ile geçen onca yıldan sonra, Osmanlı topraklarında doğan, Türkiye Cumhuriyeti’nin nimetlerinin farkında olan, her akli başında kadın gibi babamın anneannesi İstanbul Balatlı Çerkes Seher Hanım da “Kadınların Seçme ve Seçilme Hakkı”nın tanınmasından ziyâdesiyle memnundur. Artık 1930 yasasıyla Belediye Seçimlerinde kadınlar siyasette de yer alacaklardır. Toplantılara katılacaklar, görüş bildireceklerdir. Hem de erkekler ile eşit şartlar imajıyla. Eşi Tayyip Bey, doru atı ile Akçakoca Ormanları’nda vazifesini icra edip, yöresinin ağacına sahip çıkarken Seher Hanım, Akçakoca

ilk kadın Belediye meclis azası seçilir. Kendisi ile birlikte arkadaşı, Şehriban Hanım da aza olarak seçilmiştir. İki hanım, Akçakoca Belediye Meclisi'nde erkek azalarla birlikte, yan yana çalışmalarını sürdürürler. İngiliz kadınından (1928) iki yıl sonra, Fransız kadınından (1945) on beş yıl önce, Seher Hanım, kazandığı (1930) bu hakkı aktif olarak yaşadığı bölgede kullanan bir ilktir. Ne güzel bir duygu, İstanbul Balatlı bir kadın için, değil mi? Hele ki 1789'da gerçekleşen Fransız İhtilâli'nin simgesi "Liberté, égalité, fraternité"nin yüzyıl sonraki izdüşümü "Hürriyet, Müsavat, Kardeşlik" sloganı kulaklarında iken!"

Türk kadınları olarak vazifemiz çocuklarımızı Atatürk saygısı ile eğitmek, yerli ve yabancı düşünürlerin, bilim adamlarının, kıymetli araştırmacı yazarların kitaplarını okumak ve okumaya teşvik etmektir.

Atatürk'ü ve silah arkadaşlarını minnetle anıyorum ve hakları ödenmez bir haktır diyorum. O Millî Mücadele olmasaydı biz olmazdık. Nur içinde yatsın Gazi Mustafa Kemal Atatürk ve silah arkadaşları.

Atatürk sevgisini bizlere aşıl原因an tüm büyüklerimizin ruhu şad olsun. Ve tabii Atatürk sevgisini, saygısını bildiğim Vehbi Koç Bey'in ilk kadın müdürü Afife Sayın hocamın da ruhunu şad ediyorum. 10 Kasım'da vefat etmişti.

Bazı Kitaplarda Atatürk:

Kemal Atatürk Değişim ve Uluslaşma Süreci
Bernard Lewis/ Halil İnalçık

Atatürk ve Cumhuriyet
Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Arşivi'ndeki Fotoğraflar

Atatürk
T.C. Kültür Bakanlığı

Nutuk
M.K. Atatürk

Nutuk
Gazi M. Atatürk

Nutuk
M. K. Atatürk (eski Türkçe)

Komutan Atatürk
Celal Erikan

Bizden Biri Atatürk
Dr. Zafer Koylu

Atatürk'ün Anlatımıyla Kurtuluş Savaşı
Nutuk - Gazi M. Kemal

Mustafa Kemal'in Ordusunda Bir Alman Yüzbaşı
Hans Tröbst - Çeviri: Yüksel Pazarkaya

Arıburnu 1915
Haluk Oral

Çanakkale 1915
Dr. Haluk Oral - Dr. Peter Pedersen - Julian Thompson

Kur(t)uluş 1923
Vekam

Belki Beni Tanıyamayacaksın
Mustafa Kemal Atatürk'ten Hatıralar
Ömer M. Koç Koleksiyonu
Bahattin Öztuncay

Bir Evin Hikâyesi
Vasilis Dimitriadis Çeviri: Gülsün Aksoy Aivali

Atatürk'ün Ailesi
Mehmet Ali Öz

Atatürkçülükte Ulusal Hedef, Ulusal Politika, Ulusal Strateji
Dr. Sıtkı Aydın

Atatürk'ün Görüş ve Direktifleri
Mustafa Kemal Atatürk

Şu Çılgın Türkler
Turgut Özakman

Dersimiz: Atatürk
Turgut Özakman

Atatürk ve Kurtuluş Savaşı Müzesi
T.C Genelkurmay Başkanlığı

Gelibolu 1915
Erol Mütercimler

Nükte Yergi ve Fıkralarıyla Atatürk
Niyazi Ahmet Banoğlu

Zabit ve Kumandan ile Hasbihal
Mustafa Kemal Atatürk

Mustafa Kemal
Şevket Süreyya Aydemir

Atatürk, Okyar ve Çok Partili Türkiye
Osman Okyar
Mehmet Seyitdanlıođlu

Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi
Hacettepe Üniversitesi Atatürk ve İnkılap Tarihi Enstitüsü

Anmaktan Anlamaya Doğru Atatürk
İlknur Güntürkün Kalıpçı

Selanik'teki Ev
Seçil Karal Akgün

Nutuk
Mustafa Kemal Atatürk

Birinci TBMM'nin Düşünce Yapısı
İhsan Güneş

Latife ve Fikriye
İki Aşk Arasında Atatürk
İsmet Bozdağ

İşgal Günlerinde Afyonkarahisar
Hasan Özpınar

Balkan Harbi Tarihi
Aram Andonyan Çeviri: Zaven Biberyan

Osmanlı Balkanları'nın Son On Yılı
Mehmet Ali Okar

Atatürk'e Özel
Bütün Dünya

İstanbul'da İki İskandinav Seyyah
K. Hamsun H.C. Andersen

İşgal İstanbulu
Hemingway

Atatürk
İpek Çalışlar

Köken
Sinan Meydan

Türk İnkılap Tarihi ve Atatürk İlkeleri
Semih Yalçın Mustafa Turan Mustafa Ekincikli İlhan Aksoy Şarika Gedikli

Sarı Zeybek
Can Dündar

İstiklal Savaşı'nın Mali Kahramanı
Sevim Dabağ

Çanakkale Savaşı'nda Bir Şehidin Günlüğü
İbrahim Naci

Atatürk Babam ve Ben
Orhan Karaveli

İnönü Atatürk'ü Anlatıyor
Abdi İpekçi

Atatürk Modern Türkiye'nin Kurucusu
Andrew Mango – Çeviri: Füsun Doruker

Özsoy Operası
Atatürk ve Adnan Saygun
Gülper Refiğ

Hep Atatürk'ün Yanında
Baba oğul Bozoklar
Salih Bozok - Cemil S. Bozok

Atatürk ve Spor
Cemil Atabeyoğlu

Fotoğraflarla Atatürk
Cumhuriyet Yayınları

Atatürk ve Kurtuluş Şiirleri Antolojisi
Fatih Rotary Kulübü

Atatürk'ün Askerliğe Dair Eserleri
Türkiye İş Bankası

Atatürk ve Musiki
Adnan Saygun

Atatürkçülük ve Kuvayi Milliye
İleri Yayınları

Atatürk ve Kitap, Türkiye'nin Kültür ve Sanat Mücadelesinde Kumandan ve Cephanesi
Cezmi Eraslan Zekiye Eraslan

Atatürk'ün Saklanan Şeceresi
Ali Güler

Yaveri Atatürk'ü Anlatıyor
Can Dünder

Dünya Düşünürleri Gözüyle Atatürk ve Cumhuriyet
İş Bankası

Tek Adam
Şevket Süreyya Aydemir

Kemal'in Türkiyes'si
La Turquie Kémaliste
Boyut

Atatürk'ün Millî Dış Politikası
T.C. Kültür Bakanlığı

Rengigül Yaltrık Ural
10 Kasım 2022